

УДК 811.134.2(4)

Сања Михајловиќ-Костадиновска**ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА ОД УЧЕСТВОТО ВО
МЕЃУНАРОДНИОТ ИСТРАЖУВАЧКИ ПРОЕКТ
„ШПАНСКИОТ ЈАЗИК ВО ЕВРОПА“**

Во периодот од 2020 до 2023 година проф. д-р Сања Михајловиќ-Костадиновска и ас. м-р Игор Поповски од Катедрата за романски јазици при Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје учествуваа во меѓународниот проект „Шпанскиот јазик во Европа“, кој се спроведуваше под раководство на професори и истражувачи од Центарот за ибероамерикански студии од Универзитетот во Хајделберг и Универзитетот во Цирих, а со поддршка на Институтот Сервантес. Двајцата истражувачи од РС Македонија учествуваа на повеќе работни средби и симпозиуми одржани во рамките на проектот, а во крајна фаза е подготовката на текстот за томот под наслов „Шпанскиот јазик во Јужна Европа“, каде што ќе бидат преставени резултатите од следниве земји: Албанија, Босна и Херцеговина, Бугарија, Грција, Кипар, РС Македонија, Малта, Молдавија, Романија, Словенија, Србија, Хрватска и Црна Гора. Координатори на групата истражувачи од Јужна Европа беа проф. д-р Барбара Филер Циглиќ од Универзитетот во Љубљана и проф. д-р Јелена Филиповиќ од Универзитетот во Белград.

Целта на проектот беше да се процени бројот на потенцијални корисници на шпанскиот јазик (GUP – Grupo de Usuarios Potenciales) во земјите надвор од шпанското говорно подрачје, сумирајќи ги податоците од три големи групи: GDN (Grupo de Dominio Nativo), што вклучува говорители со шпански јазик како мајчин јазик, како и говорители што се стекнале со познавање на шпанскиот јазик блиско на рамниште на роден говорител; потоа GCL (Grupo de Competencia Limitada), односно група говорители со ограничени компетенции во однос на познавањето на шпанскиот јазик

и GALE (Grupo de Aprendices de Lengua Extranjera) или група говорители што во дадениот момент спаѓаат во категорија изучувачи на шпанскиот јазик. Во рамките на секоја група беше потребно да се најдат податоци за повеќе поткатегории, односно во првата група се прибираа податоци за:

- GDN1 – мигранти од шпанско говорно подрачје што немаат македонско државјанство;
- GDN2 – потомци на мигранти од шпанско говорно подрачје растени во средина каде што шпанскиот јазик се одржувал и негувал;
- GDN3 – мигранти од шпанско говорно подрачје кои се стекнале со македонско државјанство;
- GDN4 – изучувачи на шпанскиот јазик кои се стекнале со компетенции на роден говорител.

Во втората група постоеја пет подгрупи:

- GCL1 – потомци на мигранти од шпанско говорно подрачје од втора или трета генерација кои не растеле во средина каде што се одржувал и негувал шпанскиот јазик;
- GCL2 – Македонци што живеат во земји од шпанско говорно подрачје;
- GCL3 – мигранти од Иberoамерика и од Пиринејскиот Полуостров, односно говорители на португалскиот јазик кои поради блискоска на јазиците имаат ограничени компетенции во однос на познавањето на шпанскиот јазик;
- GCL4 – ученици што го изучувале шпанскиот јазик во средно и во високо образование, но не го познаваат јазикот на рамниште на роден говорител;
- GCL5 – ученици што го изучувале шпанскиот јазик во рамките на неформалното образование.

Во третата група беа земени предвид податоци за следниве четири поткатегории:

- GALE1 – ученици во основно образование;
- GALE2 – ученици во средно образование;
- GALE3 – ученици во високо образование;
- GALE4 – ученици во приватни училишта (неформално образование)¹.

Главен извор за прибирањето на податоците беше Државниот завод за статистика, преку базата на податоци МАКСТАТ, а за податоци што не беа достапни на овој начин, се консултираа базите на податоците од Заводот за статистика на Европската Унија, (ЕУРОСТАТ), базите за миграциските движења достапни на интернет-страницата на Обединетите Нации, или беа упатени барања за податоци од јавен карактер до Министерството за

¹Оваа методологија е дефинирана од Морено Фернандес и Отеро Рот во Годишникот на Иститутот Сервантес (El Anuario del Instituto Cervantes) од 1998 г. (Loureda Lamas et al. 2020: 23-27) и беше применета во случајот на сите земји коишто учествуваа во проектот.

внатрешни работи на РСМ, Министерството за образование и наука на РСМ, Амбасадата на Кралството Шпанија во РСМ, средните училишта „Георги Димитров“ од Скопје и „Гоце Делчев“ од Куманово.

При прибирањето на податоците најдовме на многу предизвици. Во однос на првата група говорители (GDN), најголемата пречка да се добијат информации од Државниот завод за статистика беше непостоењето можност да се пребарува низ базите со променливите, што нам ни беа потребни за целите на проектот. Односно, постоеја и историски и актуелни податоци за бројот на мигранти од дадена земја од шпанско говорно подрачје, но немаше подетални информации за оваа група на населелние во однос на тоа колку време престојуваат, во кој регион од Македонија се населиле, дали се имаат стекнато со државјанство, дали го зборуваат шпанскиот јазик во кругот на семејството, или, пак, во некои случаи не можеа да се вкрстат повеќе променливи, како на пример, земја на потекло, пол, возрасна група, причини за миграција и сл.

Причините за недостигот на информации, според нас, се повеќекратни. Од една страна, бројот на мигранти од земјите од шпанскиот говорно подрачје е незначителен во однос на мигранти од други земји (претежно од Балканот), па така, при пребарувањето, честопати овие категории беа вклучени во графата „други“, што оневозможуваше пристап до прецизни информации². Од друга страна, постоеше голем вакуум помеѓу последниот попис на населението, спроведен во 2001 година и времето кога го започнавме нашето истражување, односно во 2020 г. (податоците од пописот спроведен во 2021 г. не беа земени предвид), па претпоставуваме дека информациите од Државниот завод на статистика не ја отсликуваа секогаш реалната состојба. Дополнителна отежнувачка околност беше и фактот дека голем дел од истражувањето се спроведуваше за време на пандемијата со КОВИД-19, па комуникацијата со институциите се одвиваше претежно преку мејл или преку телефон, односно немавме можност за директен увид во некои архиви, каде што веруваме дека ќе успејеме да извлечеме дел од информациите.

На слични предизвици најдовме и во однос на прибирањето податоци за изучувачите на шпанскиот јазик, како во формалното, така и во неформалното образование. Со оглед на тоа дека шпанскиот јазик се изучува како избран јазик во средните училишта (во основното образование сè

² Постоеше можност за пристап до овие информации во вид на платена услуга, но сумата беше прилично висока, а во рамки на проектот не ни беа доделени средства, па затоа не успеавме да дојдеме до нив, иако нашата претпоставка е дека со оглед на малиот број мигранти од шпанско говорно подрачје во нашата земја, добиените резултати немаше да придонесат значително во крајните проценки потребни за ова истражување.

уште нема одобрено програма за изучување шпански јазик како изборен предмет), а бројот на изучувачи е мал, повторно наидовме на проблемот да не можеме бројот на овие изучувачи да го издвоиме од категоријата „други“ од статистичките прегледи на Државниот завод за статистика, а од Министерството за образование и наука не можеме да извлечеме историски податоци за годините наназад, туку само за тековната година кога се правеше истражувањето. Оттаму, беа потребни вонредни напори да се извлечат податоци од училиштата каде што се изучувал шпанскиот јазик, да се пишуваат многу барања по електронски пат до средните училишта, факултетите и приватните училишта за да се дојде до некакви приближни проценки за бројот на изучувачи на шпанскиот јазик во РС Македонија.

Имајќи ги предвид наведените околности, сепак, од истражувањето успеавме да извлечеме одредени релевантни податоци. Во РС Македонија заедницата на мигранти од земјите од шпанско говорно подрачје не е голема. Заостанува зад најбројаната заедница што ја сочинуваат мигранти од регионот, односно од земјите каде што се зборува српско-хрватски-босански-црногорски јазик, но затоа е побројна во однос на мигранти што доаѓаат од Кина или од арапските земји. Шпанија како земја на потекло преднички во однос на другите земји од шпанско говорно подрачје и како најчест мотив за преселба во РС Македонија се наведени *работи* или *семејно обединување*. Македонците, пак, што живеат во земји од шпанско говорно подрачје, најбројни се во Шпанија, Чиле и Аргентина. Аргентина била земја што уште од почетокот на дваесеттиот век примила голем број мигранти од овие простори и постојат податоци дека Македонците во оваа земја се организирале во културни друштва, дека, дури, објавувале и свои списанија³, но, за жал, не можеме да дојдеме до прецизни податоци за тоа во колкава мера македонскиот јазик се негува и денес меѓу потмоците на овие доселеници.

Како што споменавме погоре, шпанскиот јазик не се изучува во основните училишта во РС Македонија, а во средните училишта нашата проценка е дека околу 500 ученици го изучувале шпанскиот јазик од 2006 година до денес, поточно, во СУГС „Георги Димитров“ во Скопје и во СУГС „Гоце Делчев“ во Куманово, денес единственото средно училиште каде што се изучува шпанскиот јазик како изборен предмет во трета и четврта година. Во рамките на високото образование шпански јазик како

³ Би го издвоиле списанието „Македонски глас“, кое се објавувало во периодот од 1935-1939, според извори на Македонската енциклопедија, заглавје „Македонски друштва во Аргентина“. (Дигитална верзија достапна на <https://macedonism.org/>, пристапено на 10.11.2023)

изборен предмет можел да се изучува од 1981 година на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје, но нема прецизни податоци колку студенти го изучувале овој јазик низ годините. Состојбата е поопиплива од 2004 година до денес, откако во 2001 година е воведен шпанскиот јазик како втор студиум (тригодишни студии), па според архивите на Факултетот, во периодот од 2004 до 2015 година дипломирале 146 студенти со шпански јазик како втор јазик, а во периодот од 2015 до 2020 година, односно по издигнувањето на студиите по шпански јазик на ниво на прв јазик, дипломирале 47 студенти, како преведувачи или професори по шпански јазик.

На други факултети низ републиката шпански јазик се изучува и на Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип, како изборен предмет во текот на шест семестри и на приватниот универзитет „АУЕ-ФОН“. Не успеавме да добиеме информации за бројот на изучувачи на шпанскиот јазик на овие факултети низ годините.

Во однос на изучувачите на шпанскиот јазик во неформалното образование, беше невозможно да се дојде до релевантни податоци бидејќи ни една државна институција не прибира ваков вид податоци. Идејата да се направи анкета меѓу регистрираните училишта за странски јазици во државата не вроди со плод бидејќи според директориумот на правни лица достапен на страницата Златна книга (www.zk.mk), регистрирани се околу триста правни лица чија дејност е изучување странски јазици, но беше невозможно да се контактираат сите бидејќи дел од нив повеќе не ја ни извршуваат таа дејност или, пак, немаат евиденција за точниот број слушатели по шпански јазик и за стекнатото ниво на познавање. Единственото специјализирано училиште за шпански јазик, што, воедно претставува и овластен центар за спроведување на меѓународно признати дипломи за шпански јазик (DELE), е училиштето „Каста Дива“ во Скопје, но и оттаму не добивме прецизни информации за бројот на изучувачи низ годините. Единствените релевантни податоци можевме да ги добиеме од Институтот Сервантес во Белград, како надлежен за испитниот центар во Скопје, од каде што нè информираа дека во периодот од 2017 до 2021 година бројот на изучувачи што се здобиле со диплома за рамништето B2 изнесува 58, за рамништето C1 изнесува 17, а за рамниште C2 – 5.

Други извори што ги зедовме предвид за проценка на бројот на говорители на шпанскиот јазик беа: списокот на судски преведувачи при Министерството за правда на РСМ, списокот на книжевни и стручни преведувачи и толкувачи при Здружението на преведувачи и толкувачи на РСМ и системот за интербиблиотечно пребарување cobiss.mk, каде

што може да се издвојат имињата на преведувачите на книжевни дела од шпански јазик. Бевме свесни дека ваквите извори не се сосема веродостојни, од една страна, бидејќи критериумите за добивање лиценца за судски преведувач во минатото не беа строги и списокот сам по себе не мора нужно да укажува и дека лицето активно се занимава со превод од шпански јазик и дека е добар познавач на јазикот, а од друга страна, недостаток на системот за интербиблиотечно пребарување е тоа што не се регистрира секогаш дали преводот е направен од оригиналниот јазик или со помош на посреден јазик, па и тука бројката на преведувачи од шпански јазик (а со тоа и добри познавачи на шпанскиот јазик) не мора нужно да ја отсликува реалната состојба. Сепак, имајќи ги предвид овие посочувања, направивме проценка дека од 1970 до 2020 г. во Македонија имало 126 преведувачи од шпански јазик.

Со оглед на тоа дека низ историјата Македонија, како дел од Отоманската Империја, била една од дестинациите каде што се населувале Сефардите протерани од Шпанија во 1492 г., па во нашето истражување беа земени предвид и говорителите на ладино јазикот, односно оваа средновековна варијанта на шпанскиот јазик. Во Македонија, особено во градовите Битола, Скопје и Штип, во минатото постоеле бројни заедници на Сефардите, но во текот на Втората светска војна околу седум илјади Евреи биле депортирани во концентрациониот логор Треблинка и ниеден од нив не се вратил. Најголемиот дел од преживеаните Евреи (околу двесте), кои успеале да се скријат или кои учествувале во војната, во 1950 г. се преселиле во новоформираната држава Израел, па денес, според податоци на Еврејската заедница во Македонија, речиси и да нема потомци што го зборуваат ладино јазикот.

Како што може да се согледа од досега изложеното, проценките за бројот на говорители на шпанскиот јазик во РС Македонија се само приближни. Потребна е поголема ажурност на институциите, за овие податоци (не само за овој јазик, туку и на други демолингвистички состојби) во иднина да бидат достапни и подобро обработени. Секако, како што наведуваат и авторите на проектот во цитираниот том „Шпанскиот јазик во Германија“, овие проценки се само моментна слика за една динамична состојба на бројот на говорителите на шпанскиот јазик и дека способноста да се говори на еден јазик може да се развива или да се изгуби, односно дека податоците што се однесуваат на една од категориите може набргу да преминат во друга категорија, во зависност од тоа дали говорителите ја зајакнале или не својата јазична компетенција (Loureda Lamas et al. 2020: 28). Сепак, ваквите статистички истражувања се важни и можат да послу-

жат за креирање образовни политики, можат да помогнат во следење на миграциските трендови, но се од особена важност за проценка на човечкиот капитал и јазичните компетенции, за оттаму да се прават посеопфатни економски стратегии и да се градат културни мостови меѓу нациите.

Библиографија:

- Романо, М. (1995). По повод 500-годишнината од изгонот на Евреите од Шпанија. *Сефардски огласи*. Скопје: Ѓурѓа.
- Loureda Lamas Ó., Moreno Fernández F., Héctor, Álvarez Mella, H. y Scheffler, D. (2020). *Demolingüística del español en Alemania*. Instituto Cervantes, Universidad de Heidelberg y Universidad de Zürich. Преземено од: https://cvc.cervantes.es/lengua/espanol_europa/espanol_alemania/demolingüística_espanol_alemania.pdf (пристапено на 16.10.2023)